

УДК 347.91

ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ (НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Законом від 17.07.1997 р. Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – ЄКПЛ) [1], взявши на себе зобов'язання гарантувати закріплені в ній права, зокрема право на доступ до правосуддя. Проте викликає серйозну стурбованість та обставина, що протягом останніх років Україна постійно перебуває серед «лідерів» за кількістю звернень до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

27 червня 2014 р. між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) було підписано угоду про асоціацію. У межах співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки сторони надали особливого значення утвердженню верховенства права та укріпленню інституцій усіх рівнів у сфері управління загалом та правоохоронних і судових органах зокрема. Сторони визнали важливість адаптації чинного законодавства України до законодавства ЄС.

У рішенні від 30.01.2003 р. №3-рп/2003 (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора), Конституційний Суд України (далі – КСУ) указав: «Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, коли воно відповідає вимогам справедливості й забезпечує ефективне поновлення у правах» [2].

Виступаючи в березні 2018 р. перед делегатами XV з'їзду суддів України, голова Верховного Суду В. Данішевська зазначила, що судова реформа в частині законодавчого забезпечення практично завершена, наступне завдання – зробити її ефективною і результативною.

Свого часу Голова Верховного Суду України (далі – ВСУ) Я. Романюк також зазначав, що «Людина, яка вважає своє право порушеним, хоче одержати правовий захист швидко, доступно, зрозуміло для себе та ефективно» [3].

Найбільше це стосується гарантій реалізації права на звернення до суду, невід'ємним складником яких є доступ до правосуддя.

Цілком погоджуємося з такою точкою зору, адже судова реформа має проводитися не для політичного піару, а для того, щоб запропонувати суспільству дієві механізми, які забезпечать функціонування в Україні ефективної судової системи. Доступність правосуддя, забезпечення реалізації конституційних гарантій права фізичних та юридичних осіб на судовий захист, правильне застосування судами законодавства при вирішенні питання щодо предметної та територіальної юрисдикції цивільних справ неодноразово було предметом узагальнення судової

практики, перебувало на постійному контролі вищих судових інстанцій України.

Різноманітні аспекти можливості реалізації права на судовий захист були предметом досліджень багатьох науковців та юристів-практиків, зокрема С. Алексєєва, М. Вітрук, В. Городовенка, В. Грибанова, Ю. Грошевого, М. Гурвича, М. Ентіна, В. Жуйкова, В. Комарова, О. Куйбіди, В. Лебедева, Д. Луспеника, В. Малярєнка, І. Марочкіна, О. Прокопенка, Н. Сакари, Т. Цувіної, М. Штефана, В. Шишкіна, С. Штогуна, В. Яркова та ін. Водночас недостатньо висвітленою частиною проблеми слід вважати практичну реалізацію права на доступ до правосуддя.

Головною метою роботи є дослідження процесуальних гарантій доступності правосуддя в Україні, визначення засобів і способів захисту згаданого права. У роботі використані матеріали судової статистики та проведеного автором у період його роботи суддею Апеляційного суду Сумської області узагальнення практики вирішення районними та міськрайонними судами області (далі – АС, РС та МРС відповідно) процесуальних питань при залишенні позовних заяв без руху та їх повернення, а також при відмові у відкритті провадження. Приводом для проведення вказаного узагальнення послугувала значна кількість скасованих в апеляційному порядку судових рішень та істотні порушення положень чинного законодавства з боку РС та МРС регіону.

У п. 1 постанови Пленуму ВСУ від 12 червня 2009 року №2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» [4] роз'яснено, що при здійсненні правосуддя цивільних справах суд першої інстанції, неухильно дотримуючись норм матеріального та процесуального права, повинен забезпечити їх справедливий, неупереджений та упорядкований розгляд, але не більш встановленого законом строку розгляду і вирішення з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Право на суд є невід'ємним правом людини, яке пов'язане з принципом верховенства права, що впливає з Преамбули ЄКПЛ. У низці рішень ЄСПЛ розробив критерії верховенства права, де розглядає елементи права на суд як складник принципу верховенства права. Останній є базовим для тлумачення права на суд [5, с. 140].

Конституцією України закріплено право кожного на судовий захист та передбачено, що юрисдик-

ція судів поширюється на будь-який юридичний спір (ст. 55 та 124) [6], а статтями 7–8 та 18 Закону №1402-VIII [7] визначено, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до юрисдикції якого вона віднесена процесуальним законом. Отже, забезпечення кожному права на справедливий суд та реалізація права особи на судовий захист мають здійснюватися з урахуванням норм Конвенції, а також практики ЄСПЛ, які застосовуються судами при розгляді справ як джерело права.

У рішенні від 25.12.1997 р. № 9 (справа за зверненням жителів міста Жовті Води) КСУ розтлумачив, що ч. 1 ст. 55 Конституції України треба розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для реалізації або мають місце інші ущемлення прав та свобод. Відмова суду в прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції України не може бути обмежене [8].

За своєю природою право на суд є надімперативною, загальновизнаною нормою міжнародного права *jus cogens*, яка пов'язана з принципом верховенства права, установлює мінімальні стандарти у сфері організації судочинства та якій повинно відповідати національне законодавство держав [5, с. 139]. Зазначене право має складну структуру, складається із сукупності елементів, що: а) розкривають вимоги до суду у демократичній державі (інституціональні елементи); б) регулюють належну процедуру при розгляді справи (процедурні елементи) [9, с. 991].

У п. 2 постанови Пленуму від 12 червня 2009 року № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» [4] ВСУ роз'яснив, що суддя вправі відмовити у відкритті провадження у справі лише з підстав, передбачених законом. Не допускається відмова у відкритті провадження у справі з мотивів недоведеності заявленої вимоги, відсутності доказів, пропуску позовної давності та інших підстав, не передбачених законом.

Т. Цувіна справедливо зазначає, що застосування п. 1 ст. 6 ЄКПЛ у цивільному судочинстві України полягає у тому, що ця стаття має поширюватися не тільки на процедуру позовного провадження, але і на процедури наказного й окремого провадження [9, с. 997]. Отже, зазначені положення ЄКПЛ та роз'яснення ВСУ повністю можна застосовувати і до випадків відмови у відкритті провадження в цивільній справі.

На жаль, матеріали узагальнення свідчать про те, що в окремих випадках судді фактично створюють штучні перешкоди позивачам у доступі до правосуддя, а останні не завжди користуються правом на апеляційне оскарження судових рішень.

Складником доступу до суду є обов'язок національних судів обґрунтувати прийняті рішення, проте деякі судді не наводять мотиви причин відмови у відкритті провадження у справі.

Зокрема суддя МРС ухвалою відмовила у відкритті провадження у справі за позовом ПАТ КБ «ПриватБанк» до Я. про стягнення заборгованості за тих підстав, що за інформацією підрозділу міграційної служби відповідача було визнано безвісно відсутнім, відтак, на думку судді, відсутня одна зі сторін. В ухвалі відсутнє посилання на конкретну норму, якою суддя керувався.

В іншій справі ухвалою суддя відмовив у відкритті провадження у справі за позовом Д.Є. до Д.С. про розірвання шлюбу і поділ спільного майна та зазначив: «Уважаю розгляд зазначеного позову недоцільним, оскільки позивачеві необхідно звернутися до суду з двома окремими позовами». В ухвалі знову відсутнє посилання на конкретну норму процесуального закону, якою суддя керувався. Приймавши вказане процесуальне рішення, суддя не врахував положення ч. 7 ст. 122 ЦПК (тут і далі – ЦПК 2004 р.) та фактично унеможливив повторне звернення позивача до суду з позовом.

На жаль, мають місце непоодинокі випадки відмови у відкритті провадження у справах із посиланням на те, що зі змісту заяв про встановлення фактів, що мають юридичне значення, убачається спір про право. При цьому судді своє рішення належним чином не обґрунтовують, мотивів не наводять.

Наприклад, суддя МРС ухвалою відмовив у відкритті провадження у справі за заявою Ф. про встановлення факту проживання однією сім'єю зі спадкодавцем, посилаючись на наявність спору про право. Проте в ухвалі відсутнє будь-яке мотивування щодо того, із ким у заявника виник спір, у чому він полягає тощо.

Складним залишається питання відмежування цивільних справ від справ адміністративної юрисдикції, про що свідчить досить велика кількість скасованих рішень про відмову у відкритті провадження у справі.

Ухвалою судді РС відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом П. до С., Вільненської сільської ради про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою. Скасовуючи цю ухвалу та направляючи матеріали до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі, колегія суддів АС зазначила, що, відповідно до роз'яснень, викладених у постанові Пленуму ВСУ від 16.04.2004 р. № 7 «Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ», за загальним правилом розмежування компетенції судів із розгляду земельних та пов'язаних із земельними відносинами майнових спорів відбувається залежно від суб'єктного скла-

ду їх учасників. Ті земельні та пов'язані із земельними майнові спори, сторонами в яких є юридичні особи, розглядаються господарськими судами, а всі інші – в порядку цивільного судочинства, окрім спорів щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень при реалізації ними управлінських функцій у сфері земельних правовідносин, вирішення яких належить компетенції адміністративних судів. Отже, вирішальним моментом при вирішенні питання про розгляд позовної заяви П. у суді в порядку цивільного судочинства на стадії відкриття провадження є вирішення суддею питання підвідомчості справи суду, виходячи з суб'єктного складу сторін та змісту позовних вимог.

В іншому випадку ухвалою судді РС відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом О. до Сумської міської ради та Управління обліку, розподілу та приватизації житла Сумської міської ради про визнання незаконною відмову в приватизації та спонукання до вчинення дій. Скасовуючи цю ухвалу та направляючи матеріали до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі, колегія суддів АС зазначила, що відповідно до п. 1) ч. 1 ст. 15 ЦПК України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин.

П. 24 постанови № 3 від 01 березня 2013 р. пленуму ВССУ «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» у порядку цивільного судочинства розглядаються спори щодо права особи на житло (приватизація житла, взяття на облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, або зняття із такого обліку, надання житла, користування житловим приміщенням у будинку державного чи приватного житлового фонду, житлово-будівельних кооперативів, у гуртожитках, встановлення автономного опалення у приміщенні державного житлового фонду, зняття з реєстраційного обліку місця проживання за наявності спору, зобов'язання органу влади чи органу місцевого самоврядування здійснити необхідні дії щодо утримання у належному стані житлового будинку, виселення, а також спори щодо забезпечення житлових прав мешканців гуртожитків (ст. 25 Закону України від 4 вересня 2008 р. № 500-VI «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків») тощо). Такі спори є житловими (цивільними) спорами незалежно від участі у справі як відповідача суб'єкта владних повноважень. З урахуванням викладеного, цей спір має розглядатися саме в порядку цивільного, а не адміністративного судочинства, як помилково вважав суд.

Не можемо погодитися з практикою тих судів, які вважають, що позови пенсійних органів, а також органів соціального забезпечення про повернення безпідставно виплачених сум пенсій та соціальних виплат мають розглядатися в порядку адміністративного судочинства.

Ухвалою судді МРВ відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом УСЗН Глухівської міської ради до К. про стягнення незаконно отриманої державної соціальної допомоги. Своє рішення суддя мотивував тим, що позивач є суб'єктом владних повноважень, а на такі спори поширюється компетенція адміністративних судів. Уважаємо, що така позиція суду не узгоджується з приписами ст. 15 ЦПК України, оскільки тут ідеться про захист порушених прав, що виникають із цивільних відносин.

Загальні підстави для виникнення зобов'язань у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави визначені нормами глави 83 ЦК України. За змістом ст. 1212 ЦК України, безпідставно набути є майно, набуто особою або збережене нею в себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави. Саме на такі обставини і посилялося УСЗН при зверненні до суду з позовом, зазначаючи, що через свій майновий стан відповідачка не мала права отримувати соціальну допомогу з боку держави.

Уважаємо неприйнятним обмеженням права осіб на доступ до суду і нижчезазначені випадки.

Ухвалою судді РС відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом представника Ж.-Р. до Великописарівської сільської ради Лебединського району Сумської області про встановлення факту постійного проживання зі спадкодавцем. Своє рішення суддя мотивував тим, що такі вимоги не можуть бути розглянутими в порядку позовного провадження. Відсутній спір про право, відтак заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (п. 1) ч. 2 ст. 122 ЦПК).

В іншій справі ухвалою судді РС відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом С. до Відділу ДВС Сумського МУЮ про визнання протиправними дій, скасування постанов державного виконавця. Рішення суду мотивовано тим, що заявник, як сторона у виконавчому провадженні, має звернутися до суду не з позовною заявою, а зі скаргною в порядку ст. 383 ЦПК. Суддя зазначив, що такі вимоги не можуть бути розглянутими в порядку позовного провадження, відтак заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (п. 1) ч. 2 ст. 122 ЦПК).

Указані судові рішення не можна визнати законними та обґрунтованими з огляду на те, що чинне законодавство України, Конституція України, а також практика ЄСПЛ не допускають установлення обмежень права особи на звернення до суду. Такі категорії справ, як встановлення фактів, що мають юридичне значення, а також оскарження дій та рішень посадових осіб ДВС не виключені з юрисдикції місцевих загальних судів.

За практикою ЄСПЛ, право особи на суд може бути зумовленим дотриманням певної процесуальної форми. Проте у разі неправильного складання заяви, слід залишити її без руху, а не відмовляти у відкритті провадження у справі з тих підстав, що заява не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства (п. 1) ч. 2 ст. 122 ЦПК).

Згідно з роз'ясненнями, які містяться у постанові Пленуму ВСУ від 12 червня 2009 р. № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду», предмет позову – це те, що конкретно просить позивач, а підстава позову – чим він обґрунтовує свої вимоги. Вищенаведене при вирішенні питання щодо тотожності позовів суди враховують не завжди.

Зокрема у справах за позовами банківських установ про стягнення кредитної заборгованості суди не завжди ретельно досліджували зміст попереднього судового рішення, не перевіряли, чи дійсно воно набрало законної сили, не звіряли суб'єктний склад відповідачів, дату утворення заборгованості (розрахунок її окремих складників) та реквізити самого кредитного договору. У разі незбігу цих та деяких інших обставин позови не можна вважати тотожними.

Наприклад, ухвалою судді РС відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом ПАТ КБ «Приватбанк» до Д. про стягнення заборгованості за кредитним договором із посиланням на те, що рішенням АС 2013 р. заборгованість вже була стягнута. Проте при порівнянні вказаних судових рішень встановлено, що рішення АС не виконано та не збігається зміст позовних вимог: складники заборгованості, а також періоди її виникнення.

Ухвалою судді МРС відмовлено Т. у відкритті провадження за його позовом до Б. про стягнення матеріальної і моральної шкоди у зв'язку з перебуванням у провадженні суду аналогічної справи між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав. Скасовуючи цю ухвалу та направляючи матеріали до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі, колегія суддів АС зазначила, що в провадженні Конопського МРС дійсно знаходиться цивільна справа за позовом Т. до Б. про стягнення матеріальної та моральної шкоди, проте, як убачається з обох позовних заяв, позивач Т. просив у них стягнути неустойку за порушення відповідачем його прав як споживача за різні періоди. З огляду на це суддя необґрунтовано зробив висновок про те, що позивач вдруге звернувся до суду з позовом про спір, який уже розглядається в суді між тими ж сторонами, про той же саме предмет і з тих самих підстав, та відмовив у відкритті провадження.

Узагальнення показало, що мають місце випадки відмови у відкритті провадження у справі за п. 5) ч. 2 ст. 122 ЦПК при отриманні судами відомостей від міграційної служби про смерть відповідача.

Зокрема 12 березня 2015 року ПАТ «БРОКБІЗ-НЕСБАНК» звернувся до суду з позовом, у якому просив стягнути з Н. заборгованість за договором про відкриття та обслуговування спеціального карткового рахунку електронної платіжної картки миттєвого випуску. Ухвалою судді МРС відмовлено у відкритті провадження в справі. Постановляючи оскаржувану ухвалу, суддя спирався на те, що згідно з довідкою адресно-довідкового підрозділу УДМС України в Сумській області відповідач по-

мер, а тому відповідно до п. 5) ч. 2 ст. 122 ЦПК необхідно відмовити у відкритті провадження у справі, оскільки спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Скасовуючи цю ухвалу та направляючи матеріали до суду першої інстанції для вирішення питання про відкриття провадження у справі, колегія суддів АС зазначила, що за змістом ряду норм ЦК України, смерть боржника не припиняє зобов'язання за вищевказаним договором. Майнові права та обов'язки померлого входять до складу спадщини і переходять до його спадкоємців, зумовлюючи лише зміну сторін у зобов'язанні, яке продовжує існувати. За таких обставин, колегія суддів зазначила, що суд першої інстанції порушив установлені нормами ЦПК України порядок вирішення питання про відкриття провадження у справі, а тому зазначене питання необхідно передати на новий розгляд до суду першої інстанції.

На нашу думку, адресна довідка УДМС України не є належним доказом смерті відповідача, тому в суду відсутні перешкоди для відкриття провадження у справі. Суд має можливість провести підготовку справи до розгляду, заслухати думку позивача, перевірити інформацію про смерть відповідача, учинити інші необхідні дії.

Викладений матеріал дає підстави зробити висновки.

Судово-правова реформа в державі має забезпечити наближення української системи правосуддя до стандартів та рекомендацій Ради Європи, удосконалення можливості судових інстанцій ефективно переглядати справи відповідно до рішень ЄСПЛ. У сучасних умовах підвищення вимогливості до суддів за їхню професійну діяльність та за якість прийнятих рішень, компетентність суддів стає одним із головних факторів відновлення довіри до судової влади. За змістом ст. 106 Закону №1402-VIII судно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності за умов незаконної відмови у доступі до правосуддя, незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору та/або допущення порушення прав людини й основоположних свобод.

Доступність правосуддя є тим стандартом, який відображає завдання цивільного судочинства (справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справ) та який конкретизується через широку юрисдикцію судів, необтяжений процедурами доступ до суду; публічний розгляд справи неупередженим судом в розумні строки.

Для реалізації цих завдань суддям слід суворо дотримуватися вимог процесуального закону щодо предметної та територіальної юрисдикції спорів, принципово ставитися до форми та змісту позовних заяв, забезпечувати відповідність змісту судових рішень приписам ст.ст. 260 та 263-265 ЦПК України. Водночас учасники судового процесу мають займати активну позицію, оскаржувати відповідні судові рішення у випадках створення перешкод у доступі до правосуддя на стадії відкриття провадження у цивільній справі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рафіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30.01.2003 року 3-рп/2003. URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=9480>.

3. Доповідь Голови Верховного Суду України на IV Міжнародному судово-правовому форумі «Судова реформа: стан та напрями розвитку». URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

4. Постанова Пленуму ВСУ від 12 червня 2009 року № 2 «Про застосування норм цивільного проце-

суального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції». URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/>.

5. Курс цивільного процесу : підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та інш.; за ред. В.В. Комарова. Харків: Право, 2011. 1352 с.

6. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Закон України від 02.06.2016 року №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Р.М., Ярошенко П.П. та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25.12.1997 року 9-зп. URL: <http://www.ccu.gov.ua/doccatalog/document?id=9052>.

9. Цувіна Т.А. Право на суд у цивільному судочинстві. Форум права. 2012. № 4. С. 990–999. URL: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12ctaucc.pdf>.

Бойко В.Б. ТИПОВІ ПОМИЛКИ ПРИ ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ (НА МАТЕРІАЛАХ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

У статті аналізуються засади доступу до правосуддя, а також практичні аспекти права на судовий захист у цивільному судочинстві України. На матеріалах проведеного автором узагальнення судової практики перевірено дотримання судами регіону норм процесуального права та керівних роз'яснень Пленуму ВСУ. Виявлено та проаналізовано типові помилки, які зустрічаються на стадії відкриття провадження у справі. Висловлено практичні рекомендації щодо реалізації конституційного права громадян на судовий захист. Проаналізовано наукові підходи в питаннях процесуальних гарантій доступності правосуддя в Україні, засобів і способів захисту згаданого права. Обґрунтовано необхідність підвищення вимогливості до суддів за їхню професійну діяльність, а також підвищення активності учасників судового процесу у випадках створення їм перешкод у доступі до правосуддя.

Ключові слова: юрисдикція, позов, ухвала суду, доступ до правосуддя, справедливий судовий розгляд, відкриття провадження у справі, судова реформа.

Boiko V.B. TYPICAL MISTAKES IN THE COURSE OF DECIDING THE ISSUE OF CIVIL PROCEEDINGS COMMENCE (ON MATERIALS OF JUDICIAL PRACTICE)

В статье анализируются начала доступа к правосудию, а также практические аспекты права на судебную защиту в гражданском судопроизводстве Украины. На материалах проведенного автором обобщения судебной практики проверено соблюдение судами региона норм процессуального права и руководящих разъяснений Пленума ВСУ. Выявлены и проанализированы типичные ошибки, которые встречаются на стадии открытия производства по делу. Высказаны практические рекомендации по реализации конституционного права граждан на судебную защиту. Проанализированы научные подходы в вопросах процессуальных гарантий доступности правосудия в Украине, средств и способов защиты упомянутого права. Обоснована необходимость повышения требовательности к судьям за их профессиональную деятельность, а также повышения активности участников судебного процесса в случаях создания им преград в доступе к правосудию.

Ключевые слова: юрисдикция, иск, определение суда, доступ к правосудию, справедливое судебное рассмотрение, открытие производства по делу, судебная реформа.

Boiko V.B. TYPICAL MISTAKES IN THE COURSE OF DECIDING THE ISSUE OF CIVIL PROCEEDINGS COMMENCE (ON MATERIALS OF JUDICIAL PRACTICE)

The article analyzes the principles of access to justice, as well as practical aspects of the right to judicial protection in civil legal proceedings of Ukraine.

The right to a court is an inalienable right of a person, linked to the rule of law, which follows from the preamble of the ECHR. In its decisions, the ECHR has developed criteria for the rule of law, considers the elements of the right to a court as part of the rule of law principle.

The Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine “On the Judiciary and Status of Judges” provide that everyone is guaranteed protection of his rights, freedoms and interests within a reasonable time by an independent, impartial and fair court established by law. No one shall be deprived of the right to have his case examined in a court under whose jurisdiction it is attributed to by a procedural law.

Based on the materials of judicial practice review conducted by the author during his work in the Sumy Oblast Court of Appeal, the compliance of the regional courts with the norms of procedural law and guidance clarifications

of the SCU Plenum was checked. Typical mistakes that occur at the stage of commencing proceedings were identified and analyzed. Materials of the review show that individual judges create artificial barriers for plaintiffs to access justice, and the latter do not always enjoy the right to appeal against relevant court decisions.

An integral part of access to a court is the duty of the national courts to justify the decisions taken, but some judges do not give reasons for refusing in the commencement of proceedings. The issue of distinguishing civil cases from cases of administrative jurisdiction also remains complicated.

Practical recommendations for the exercise of the constitutional right of citizens to judicial protection are expressed.

According to the ECHR's practice, a person's right to a court can be subject to certain procedural requirements. However, if the application is not properly drafted, it should be left without consideration, and not denied the commencement of proceedings because the application cannot have been examined in the framework of civil proceedings.

The author analyzes scientific approaches to the issues of procedural guarantees of access to justice in Ukraine, the means and ways to protect this right.

The necessity of raising standards applicable to judges as regards performance of their professional duties, as well as increasing the activity of the parties to judicial proceedings in situations of creating barriers to access to justice is justified.

In particular, attention is drawn to the fact that judicial and legal reform in the state should ensure the bringing the administration of justice closer to the standards and recommendations of the Council of Europe. In modern conditions, standards applicable to judges as regards performance of their professional duties and the quality of decisions taken are raising, the competence of judges as lawyers is becoming one of the main factors for restoring confidence in the judiciary. A judge may be disciplined on the grounds of illegal denial of access to justice, failure to indicate in the judgment reasons for accepting or rejecting the arguments of the parties on the merits of the dispute and / or admitting violations of human rights and fundamental freedoms.

The accessibility of justice is the standard that reflects the objectives of civil litigation. To implement these tasks, judges should strictly comply with the requirements of the procedural law on the jurisdiction of disputes, principally refer to the form and content of statements of claim, and ensure compliance of the content of court decisions with the provision of the procedural law. At the same time, parties to judicial proceedings should be proactive in situations of creating barriers to access to justice.

Key words: jurisdiction, statement of claim, court decision, access to justice, a fair trial, commencement of proceedings, judicial reform.